

Emilia Stola

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

DZIAŁALNOŚĆ DEPOZYTOWO-KREDYTOWA BANKÓW KOMERCYJNYCH W OPINII ZARZĄDZAJĄCYCH

DEPOSIT AND LOANS ACTIVITY OF COMERCIAL BANKS IN THE OPINION OF MANAGING DIRECTORS'

Słowa kluczowe: banki komercyjne, działalność depozytowa, działalność kredytowa

Key words: commercial banks, deposits activity, loans activity

Synopsis. Ze względu na proces kreacji pieniądza dokonywany przez banki, instytucje te pełnią znaczącą rolę w gospodarce. Polski sektor bankowy składa się głównie z komercyjnych banków uniwersalnych, których podstawowym celem funkcjonowania jest gromadzenie depozytów oraz udzielanie kredytów. W ostatnich latach, mimo niekorzystnych zjawisk ekonomicznych, jak globalny kryzys finansowy oraz wprowadzane restrykcyjnych regulacji działalności banków, zarówno na szczeblu krajowym, jak i światowym, banki komercyjne intensyfikują zarówno działalność depozytową, jak i kredytową. Celem opracowania było zaprezentowanie opinii zarządzających bankami komercyjnymi dotyczących realizacji polityki tych instytucji w zakresie działalności depozytowo-kredytowej.

Wstęp

Znaczenie banków w gospodarce wynika z ich aktywnego uczestnictwa w transformacji pieniądza, dokonując jego alokacji w postaci pozyskanych depozytów oraz kreacji, poprzez udzielanie kredytów.

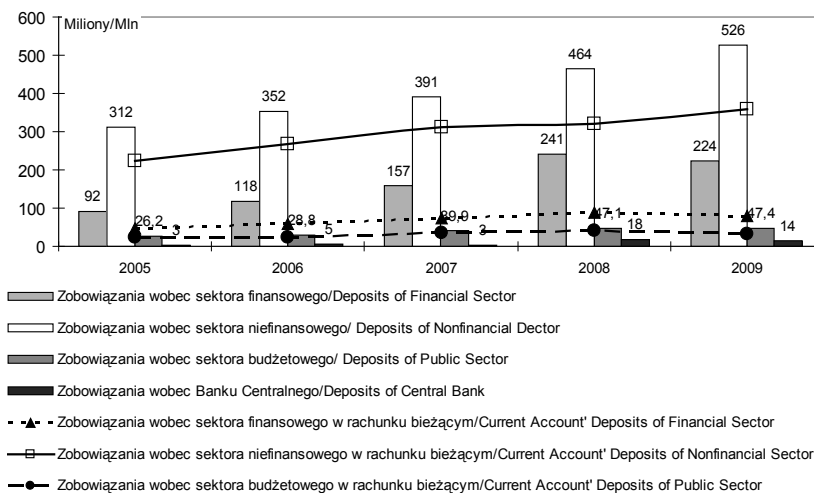
Banki funkcjonujące w polskiej gospodarce są instytucjami finansowymi, które zgodnie z Ustawą *Prawo bankowe*, mają osobowość prawną utworzoną zgodnie z przepisami ustaw, działają na podstawie zezwoleń uprawniających do wykonywania czynności bankowych obciążających ryzykiem środki powierzone pod jakimkolwiek tytułem zwrotnym (art. 2 ustawy). W Polsce większość działających banków to banki uniwersalne, powszechnie znane jako komercyjne, świadczące usługi depozytowo-kredytowe [Zaleska 2007]. Jednocześnie instytucje te mogą łączyć typową działalność pozyskiwania depozytów i udzielania kredytów z transakcjami na rynku papierów wartościowych, czynnościami emisyjnymi oraz operacjami właściwymi dla bankowości hipotecznej [Capiga i in. 2005]. Banki uniwersalne mogą obsługiwać wszystkie typy klientów, bez względu na branżę ich pochodzenia lub wartość przeprowadzanych transakcji. Ponadto, instytucje te, nie są objęte regionalizacją, co pozwala im prowadzić działalność na terenie całego kraju.

Działalność depozytowa dla banków komercyjnych ma istotne znaczenie ponieważ wkłady pieniężne *a 'vista'*¹ oraz terminowe² są źródłem finansowania innych rodzajów działalności biznesowych tych instytucji i tym samym stanowią ich zobowiązania. Ponadto, pozwalają na wytworzenie więzi z klientem oraz zwiększają możliwość intensyfikacji procesu *cross-selling*, czyli tzw. sprzedaży związanej [Capiga i in. 2005]. Obok gromadzenia depozytów klientów, banki korzystają z innych form pozyskiwania środków finansowych do realizowania swojej działalności statutowej. Należą do nich m.in. lokaty międzybankowe oraz emisja własnych papierów dłużnych, tj. obligacji oraz bonów i certyfikatów bankowych.

Na rysunku 1 przedstawiono wartość pozyskanych depozytów według grup klientów. Największą wartość depozytów komercyjną banki pozyskują od klientów niefinansowych, a więc gospodarstw domowych i przedsiębiorstw. W 2009 r. była to kwota ponad 550 mld zł. Jednocześnie około 75% struktury depozytów w tej grupie klientów stanowiły środki pieniężne zgromadzone na rachunkach bieżących, płatnych na żądanie. Drugą grupą klientów banków komercyjnych jest sektor finansowy, w skład którego wchodzi wszystkie instytucje finansowe. Wartość zgromadzonych depozytów w tym segmencie w 2009 r. wyniosła 230 mld zł, natomiast w strukturze przeważały wkłady terminowe (średnio 70%).

¹ Wkłady *a 'vista'* są środkami pieniężnymi zgromadzonymi na rachunkach oszczędnościowo-rozliczeniowych (ROR), wypłacanymi na każde żądanie klienta.

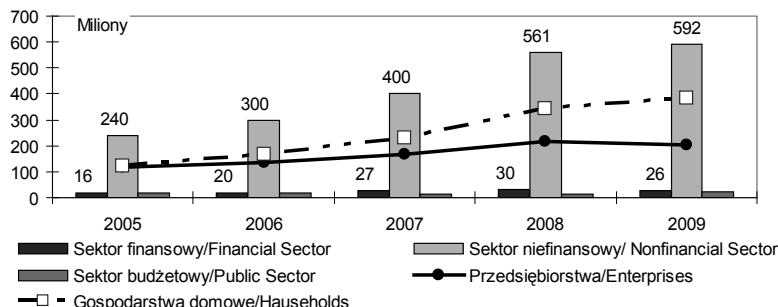
² Wkłady terminowe są środkami pieniężnymi zgromadzonymi na rachunkach lokat terminowych. Obejmują one także lokaty terminowe, a więc środki pieniężne zdeponowane przez klienta na z góry zadeklarowany okres z prawem do wypłaty odsetek.

Rysunek 1. Wartość pozyskanych depozytów ze względu na kryterium sektora klientów w bankach komercyjnych
Figure 1. Deposits value in individual groups of customers in commercial banks
 Źródło: opracowanie własne na podstawie Monitoring banków... 2010
 Source: own study based on Monitoring banków... 2010

Najmniejszy udział w zobowiązaniach banków komercyjnych mieli klienci sektora budżetowego, gdzie wartość pozyskanych depozytów w 2009 r. wyniosła niespełna 5 mld zł, ze znaczącą przewagą środków finansowych na rachunkach bieżących (około 70%). Sytuacja ta wynika ze specyfiki działalności podmiotów budżetowych, dokonywanych przez nie inwestycji i regulowania z tego tytułu płatności.

Do operacji przeciwnych do pozyskiwania środków pieniężnych, czyli do akcji inwestowania pieniądza, należy m.in.: udzielanie kredytów, nabywanie przez bank papierów wartościowych oraz zakładanie lokat międzybankowych. Analiza sprawozdań finansowych banków komercyjnych, działających w polskim systemie bankowym wykazała, iż przeciętnie ponad 40% ich aktywów stanowią kredyty. Wartą uwagi jest także zależność [Stola 2011], iż wysoki udział kredytów w aktywach charakteryzuje przede wszystkim banki małe i średnie, których suma bilansowa nie przekracza 50 mld zł. Natomiast w bankach dużych, o sumie bilansowej powyżej 100 mld zł, udział kredytów w strukturze aktywów jest mniejszy na rzecz inwestycji w papiery wartościowe [Stola 2011]. Mimo iż, udzielanie kredytów jest związane z dużym ryzykiem związanym z możliwością straty pożyczonych środków oraz wpływów z potencjalnych prowizji i odsetek, dla banków uniwersalnych nadal pozostają najważniejszym źródłem przychodów. Wynika to m.in. z funkcji, jakie pełnią banki w gospodarce, przez które od banków oczekuje się, iż będą one wspomagały swoje otoczenie lokalne poprzez odpowiednią podaż kredytów dla gospodarki oraz sfery konsumpcyjnej [Rose 1997]. Ponadto, przy działalności kredytowej banków oprócz możliwości finanso-

Rysunek 2. Wartość udzielonych kredytów ze względu na kryterium sektora klientów w bankach komercyjnych
Figure 2. Loans value in individual groups of customers in commercial banks
 Źródło: opracowanie własne na podstawie na danych GUS
 Source: own study based on GUS data

wych tych instytucji, a więc kosztów źródeł finansowania i kosztów alternatywnych innych możliwości inwestycji pieniądza, ważną rolę odgrywają obowiązujące regulacje prawne występujące m.in. w postaci: ustawowych limitów koncentracji zaangażowania, rezerw obowiązkowych i celowych oraz wewnętrznych limitów w banku, a także polityka monetarna prowadzona przez Narodowy Bank Polski. Dodatkowo na działalność tą wpływają regulacje i rozporządzenia unijne, jak również światowych instytucji finansowych, takich jak Bank Światowy. Głównie o możliwościach finansowania działalności kredytowej w banku, decyduje poziom funduszy własnych w relacji, do których określone są wymienione ograniczenia ustawowe oraz wysokość pozyskanych źródeł obcych. Nie bez znaczenia jest także współczesne otoczenie rynkowe, które opiera się przede wszystkim na zasadach konkurencji, zarówno pomiędzy instytucjami bankowymi, jak i finansowymi oraz parafinansowymi. Wszystkie te czynniki powodują, iż banki nie mogą zwiększać skali udzielania kredytów w nieskończoność, jak również zaprzestać świadczenia tej czynności.

Ekspansja kredytowa banków komercyjnych w polskim sektorze bankowym, w latach 2005-2010 (rys. 2), była głównie wynikiem finansowania rozwoju rynku nieruchomości, w tym głównie mieszkaniowych dla gospodarstw domowych [Półtorak 2010]. Rosnąca wartość kredytów w przypadku klientów budżetowych, wynikała natomiast z inwestycji dokonywanych przez te podmioty, obsługę i realizację programów unijnych, które wymagały finansowania kredytem bankowym. Podobnie, jak w przypadku zgromadzonych depozytów, najwyższa wartość udzielonych kredytów została odnotowana w sektorze niefinansowym, 593 mld zł w 2009 r., z czego około 65% stanowiły kredyty udzielone gospodarstwom domowym. W przypadku sektorów klientów finansowych i budżetowych, wartość udzielonych kredytów w 2009 r. wyniosła odpowiednio 24 i 26 mld zł.

Cel i metodyka badań

Za główny cel opracowania przyjęto przedstawienie opinii zarządzających pionem ds. kredytów w wybranych bankach komercyjnych na temat działalności depozytowo-kredytowej tych instytucji. Informacje niezbędne do realizacji celu głównego, uzyskano z przeprowadzonych wywiadów bezpośrednich z zarządzającymi działalnością kredytową w bankach komercyjnych, na podstawie autorskiego kwestionariusza wywiadu. Banki zostały podzielone na trzy grupy, według następujących trzech kryteriów: wielkości aktywów oraz wartości należności i zobowiązań. Przedziały według wielkości aktywów zostały utworzone w oparciu o podział, jaki jest stosowany przez Narodowy Bank Polski (NBP), tj. banki duże, o wartości aktywów powyżej 50 mld zł, banki średnie – od 10 do 50 mld zł oraz banki małe, o aktywach do 10 mld zł. W przypadku pozostałych dwóch utworzonych grup, banki podzielono na banki o dużej akcji kredytowej, gdzie wartość należności przekraczała 100 mln zł, banki o średniej akcji kredytowej (10-100 mln zł) oraz banki o małej akcji kredytowej, gdzie wartość należności nie przekraczała 10 mln zł. Analogicznie sformułowano trzecią grupę banków – banki o dużej, średniej i małej akcji depozytowej. Badania przeprowadzono w 2010 r. Próba badawcza obejmowała 113 specjalistów z zakresu zarządzania działalnością kredytową banków komercyjnych uniwersalnych (depozytowo-kredytowych), działających na terytorium RP. Za kryterium doboru próby badawczej, uznano udzielenie zgody na przeprowadzenie wywiadu. Przeprowadzony wywiad wśród menadżerów wybranych banków komercyjnych dotyczył tematyki związanej z aktywnością kredytową banków, oraz sposobami jej finansowania. Na bazie przeprowadzonego wywiadu ukazano kwestie możliwości pozyskiwania kapitałów na finansowanie akcji kredytowych w bankach, w tym możliwości ekspansji akcji kredytowych oraz koszty ich pozyskania, a także ocenę źródeł finansowania działalności bankowej.

Wyniki badań

W tabeli 1 przedstawiono wyniki badań dotyczące stosowanej polityki charakteryzującej sposoby finansowania działalności kredytowej banków komercyjnych, na podstawie wiedzy specjalistów z zakresu zarządzania działalnością depozytową w tych bankach. W większości banków, niezależnie od kryterium ich grupowania, jako główne źródło finansowania akcji kredytowej stosowano środki finansowe pozyskane w ramach działalności depozytowej – średnio takiej odpowiedzi udzieliło 92,3% badanych. Dodatkowo w bankach dużych korzysta się z kapitałów z rynku międzybankowego (69,2%) oraz transferów od instytucji zależnych i stowarzyszonych (46,2% wskazań). W mniejszym stopniu banki korzystają z takich alternatyw finansowania działalności kredytowej, jak: rynek kapitałowy (27,9% wskazań), emisja własnych papierów dłużnych (33,6% wskazań). W przypadku banków średnich, drugim źródłem, z którego finansowana jest działalność kredytowa jest rynek międzybankowy, który odnotował 28% wskazań w tej grupie. Kolejne dwie alternatywy finansowania – emisja papierów dłużnych oraz rynek kapitałowy, były mniej popularne niż w przypadku banków dużych i charakteryzowały się przeciętnym procentem wskazań odpowiednio 24 i 22%. W bankach małych natomiast jako alternatywne źródło finansowania akcji kredytowej zarządzający wybrali rynek kapitałowy, średnio 24% wskazań w tej grupie oraz rynek

międzybankowy – 11,5% odpowiedzi. W żadnym z banków nie wskazano źródła finansowania funduszy banku centralnego. Podobny rozkład odpowiedzi dotyczących wyboru możliwości finansowania akcji kredytowych w bankach komercyjnych kształtował się w grupie banków pod względem wartości należności oraz ze względu na wartość zobowiązań. Banki o dużej akcji kredytowej, głównie finansowały działalność z: akcji depozytowych (93% wskazań), rynku międzybankowego (56%) oraz z transferów z instytucji zależnych lub stowarzyszonych (43%), zmniejszając przy tym znaczenie takich źródeł środków finansowych, jak instrumenty rynku kapitałowego oraz możliwość emisji własnych papierów wartościowych – odpowiednio 28 i 27% wskazań. Podobne alternatywy finansowania stosowane były w bankach o średniej wartości akcji kredytowej, w których jako drugie źródło finansowania wybrana została polityka finansowania opierająca się na pożyczkach z rynku międzybankowego – średnio 49% wskazań oraz w podobnym stopniu na instrumentach rynku kapitałowego i transferach od spółek zależnych lub stowarzyszonych (średnio 26% wskazań). Marginalnym rozwiązaniem w bankach o średniej akcji kredytowej okazała się polityka wykorzystująca możliwość emisji własnych papierów wartościowych dłużnych, którą wybrało niespełna 10% badanych w tej grupie. W przypadku banków o małej akcji kredytowej, drugim źródłem po działalności depozytowej okazał się rynek kapitałowy, który wskazało ponad 20% zarządzających z tej grupy. Natomiast pozostałe warianty miały znikome znaczenie w finansowaniu działalności kredytowej w tej grupie banków. Analogiczny rozkład odpowiedzi odnotowano w przypadku grupy banków, podzielonej ze względu na kryterium wartości należności. Potwierdziło to zależność, iż banki duże charakteryzowały się zarówno dużą akcją kredytową, jak i depozytową oraz banki średnie i małe odznaczały się odpowiednio średnią i małą działalnością kredytową i depozytową.

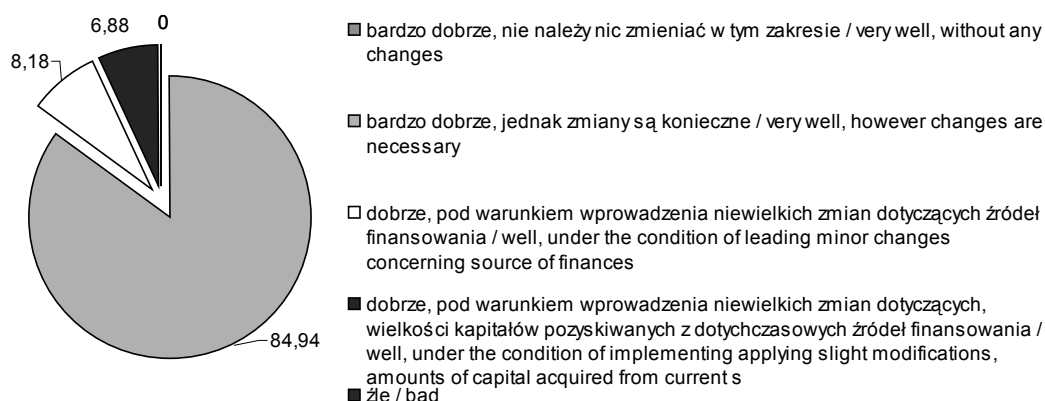
Do najważniejszych przesłanek, jakimi kierowali się zarządzający przy podejmowaniu decyzji dotyczących wyboru źródeł finansowania działalności kredytowej, zaliczono koszt pozyskania kapitału z danego źródła – średnio 80% wskazań każdej grupie banków. Ponadto, w bankach dużych do czynników determinujących wybór kapitałów finansujących działalność operacyjną banków wyszczególniono uwarunkowania na międzynarodowych rynkach finansowych (10% wskazań).

Zarządzający bankami komercyjnymi, w większości bardzo dobrze ocenili dotychczasowe rozwiązania dotyczące sposobów finansowania działalności operacyjnej tych instytucji (rys. 3). Jednak średnio 85% z nich zauważyło, iż zmiany są konieczne głównie te, które odpowiadałyby zmianom na rynkach finansowych oraz

Tabela 1. Sposoby finansowania działalności kredytowej w bankach komercyjnych
Table 1. Loans activity financing possibilities at commercial banks

Udział opinii zarządzających akcjami w zależności od średniej wartości [%]/ <i>Participation of opinions administering loans activity at commercial banks depending from average [%]:</i>										
Treść/Content	aktywów banku/ <i>bank's assets</i>			należności/ <i>bank's loans</i>			zobowiązań/ <i>bank's deposits</i>			średnia/ <i>average</i>
	grupa banków/ <i>bank's groups</i>									
	I	II	III	I	II	III	I	II	III	
Polityka opierająca się na: - produktach depozytowych/ <i>Policy based on deposit</i>	97,2	90,1	89,3	88,7	95,1	93,7	88,1	92,6	96,2	92,3
Polityka opierająca się na emisji papierów dłużnych/ <i>Policy being based on emission of debt securities</i>	0	2,8	33,6	0	9,6	26,9	1,9	8,6	25,9	12,1
Polityka opierająca się na rynku międzybankowego/ <i>Policy based on banking market</i>	11,5	27,9	69,2	4,8	49	55,8	2,8	44,2	62,5	36,4
Polityka opierająca się na rynku kapitałowym/ <i>Policy based on a capital market</i>	24	22,1	27,9	20,2	25,9	27,9	22,1	21,1	29,8	24,6
Polityka opierająca się na pożyczkach instytucji stowarzyszonych/ <i>Policy based on loans of affiliated institutions</i>	0	24	46,2	0	26,9	43,3	1,9	21,1	47,1	23,4
Polityka opierająca się na funduszach banku centralnego/ <i>Policy based on funds of the central bank</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Zródło: opracowanie własne
Source: own study

Rysunek 3. Ocena strategii finansowania działalności operacyjnej w wybranych bankach

Figure 3. Review of the business activity funding strategy at chosen commercial banks

Źródło: opracowanie własne

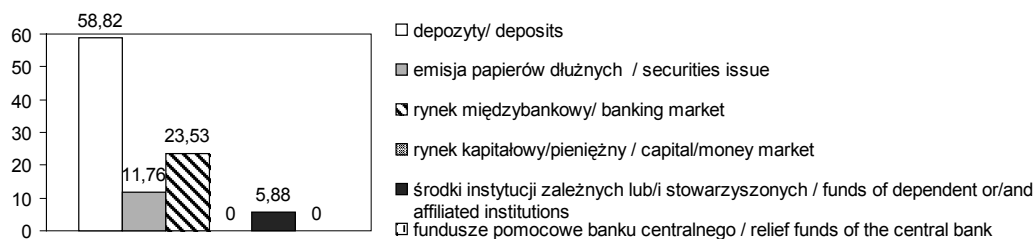
Source: own study

aktualnej sytuacji ekonomicznej. Potrzebę niewielkich zmian dotyczących, wielkości kapitałów pozyskiwanych z dotychczasowych źródeł finansowania, wskazało 15% zarządzających. Żaden z menadżerów nie ocenił źle dotychczasowej strategii finansowania.

Pod względem możliwości pozyskiwania nowych źródeł kapitału, najwięcej respondentów (średnio 85%) wskazała, iż dotychczasowe możliwości finansowania działalności operacyjnej banku są wystarczające do prowadzonej skali działalności banku, ale z adnotacją, iż należałoby rozwijać nowe możliwości finansowania. Przez co banki mogłyby uniknąć zależności tylko od jednej opcji kapitału potrzebnego do prowadzenia działalności statutowej. Przeciętnie po 7% badanych oceniło, iż dotychczasowe sposoby pozyskiwania kapitałów są adekwatne do prowadzonej skali działalności banku, oraz że nie są wystarczające do prowadzonej skali działalności banku i w tym przypadku bank zmuszony jest pożyczać od spółek stowarzyszonych lub zależnych.

Na rysunku 4 przedstawiono możliwości zmiany źródeł pozyskiwanych kapitałów według opinii zarządzających bankami komercyjnymi. Za najważniejsze uznano depozyty (średnio 55% wskazań), uwzględniając zwłaszcza wkłady terminowe gospodarstw domowych, które utożsamiane są z kapitałem relatywnie tanim w porównaniu do innych kapitałów obcych oraz cechującym się znikomym ryzykiem. Jako drugie zostały wskazane środki pieniężne pochodzące z pożyczek innych banków (37%). Dla zarządzających znikome znaczenie miały takie źródła finansowania, jak transfery od instytucji zrzeszonych w danej grupie kapitałowej oraz emisja własnych papierów dłużnych.

Pod względem oceny rozwiązań prawnych i ich oddziaływania na działalność depozytowo-kredytową w bankach komercyjnych, średnio 84% zarządzających uznało, iż dotychczasowy system procedur zabezpieczających przed ryzykiem kredytowym, jak również aktualne rozwiązania prawne oraz regulacyjne zastosowane na polskim sektorze bankowym umożliwiały w ich bankach zwiększanie akcji kredytowych. Według 97% badanych, rekomendacje Komisji Nadzoru Finansowego dodatkowo przyczyniły się do ograniczenia poziomu ryzyka bankowego. Podobnie kształtowały się opinie w przypadku zaleceń i rozwiązań przyjętych w Nowej Umowie Kapitałowej (NUK), które według 89% menadżerów przedłożą się

Rysunek 4. Możliwości zmian źródeł finansowania działalności operacyjnej banków komercyjnych

Figure 4. Possibilities of financing ways the business activity changes in commercial banks

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

na wyższą efektywność banku. Mimo to, do głównych barier dalszego rozwoju działalności depozytowo-kredytowej w bankach komercyjnych, respondenci wskazali restrykcyjne wymogi prawne ustawodawcy, nieuczciwe praktyki konkurencji między instytucjami bankowymi oraz emigrację klientów.

Wnioski

Celem opracowania było przedstawienie opinii zarządzających pionem ds. kredytów w wybranych bankach komercyjnych na temat działalności depozytowo-kredytowej tych instytucji. Na podstawie przeprowadzonego wywiadu oraz analizy materiałów empirycznych i uzyskanych wyników, sformułowano następujące wnioski.

1. Pod względem hierarchii wyboru możliwości finansowania, większość menadżerów (97%) wybrała depozyty klientów niefinansowych, utożsamiając je z najbardziej bezpiecznym źródłem finansowania akcji kredytowych, jak również adekwatnym do poziomu ponoszonego ryzyka oraz najtańszym w porównaniu z innymi możliwościami finansowania.
2. Zarządzający działalnością kredytową w bankach komercyjnych pozytywnie ocenili dotychczasowe strategie realizacji działalności depozytowo-kredytowej, ze wskazaniem na niewielkie zmiany w strukturze źródeł finansowania, ale przy zachowaniu przewagi depozytów klientów niefinansowych oraz kapitału z rynku międzybankowego w hierarchii możliwości finansowania.
3. Do głównych barier rozwoju działalności depozytowo-kredytowej zarządzający zaliczyli głównie restrykcyjne rozwiązania prawne i systemowe, na które banki mają niewielki wpływ.

Literatura

- Capiga M., Harasim J., Szustak G.** 2005: *Finanse banków. Stowarzyszenie Księgowych w Polsce*, Warszawa, 41.
Monitoring banków 2005-2009. 2010: GUS, Warszawa.
- Póltorak B.** 2010: Wpływ strategii kredytowej na wyniki finansowe banków. [W:] Janc A. (red.): *Bankowość a kryzys na rynkach finansowych. Zesz. Nauk. Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu*, nr 140, Poznań, 144.
- Rose S. P.** 1997: *Zarządzanie bankiem komercyjnym*. Związek Banków Polskich, Warszawa, 194.
- Stola E.** 2011: Efektywność techniczna, a efektywność finansowa banków komercyjnych. *Zesz. Nauk. Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse. Rynki Finansowe. Ubezpieczenia*, nr 639(37), 151.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. *Prawo bankowe*. Dz.U. 2002 nr 72 poz. 665 z późn. zm.
- Zaleska M.** 2007: Charakterystyka systemu bankowego – uwarunkowania prawne. [W:] *Współczesna bankowość* (red. M. Zaleska). Difin, Warszawa, 26.

Summary

On account of the money creation process by banks, these institutions are performing the major part in the economy. The banking industry in Poland mainly consist from commercial universal banks, of which an accumulation of deposits and granting loans are a basic aim of functioning. In final years, in spite of adverse economic phenomena like the global financial crisis and of leading of restrictive regulations about banks activity, both on the national as well as world level, commercial banks are intensifying deposit, and loans activity. The aim of elaboration was to present board of management's opinion about commercial banks' policy of deposit-loans activity.

Adres do korespondencji:

mgr Emilia Stola
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Zakład Rachunkowości, Finansów Przedsiębiorstw i Bankowości
ul. Nowoursynowska 166
02-787 Warszawa
e-mail: emilia_stola@sggw.pl